

vlastní antropologii a do diskuze s ostatními prakticky nevstupuje. Zatímco však některé texty představují zajímavé analýzy a vybízejí k potenciálně plodné diskusi, jiné zůstávají takřikajíc na půl cesty a v některých případech se dá hovořit přímo o promarněné příležitosti. Největší slabinou celého projektu je zřejmě právě to, že se jedná o studentské práce. Není totiž jasné, jakou funkci má daná publikace vlastně plnit. Má-li se jednat o pokus ukázat ostatním metodu (etnografií) jakožto „cestu, kterou jsme prošli“, pak je otázkou, je-li skutečně namístě k tomuto účelu používat texty badatelů, kteří se mnohdy sami teprve takřikajíc pokoušejí o první krůčky. V obdobně orientovaných zahraničních výstupech (např. Judith Okely: *Anthropological Practice. Fieldwork and the Ethnographic Method*. Berg, London – New York 2012) totiž bývá zvykem, že jak editor, tak autoři jednotlivých textů jsou zkušenými antropology, kteří mají na kontě nejen úspěšně realizované terénní výzkumy, ale také řadu publikačních „zářezů“. Většina příspěvateľů sborníku *Etnografie* však za sebou výraznější publikační stopu zatím nezanechala a v jistém smyslu se vlastně teprve „učí psát“ (etnografií). V tomto ohledu by sborník mohli „zachránit“ samotní editoři, kteří jsou pedagogy a (ve většině případů) o generaci staršími „tutory“ ostatních příspěvateľů. Tak tomu však není, příspěvek editorů se omezuje na úvodní stať, originální reflexe původních terénních výzkumů z jejich per zde chybí. Možná je to škoda.

Lenka J. Budilová

Irena Kašparová: *Politika romství – romská politika*

Sociologické nakladatelství (SLON), Praha 2014, 274 s.

Témata knihy jsou v posledních letech předmětem řady politických debat i sporů v běžném veřejném diskursu. Vědecké publikace, které shrnovaly dosavadní diskuse a přinášely i jejich nový teoretický rámec či nová vysvětlení a koncepty, však bohužel nejsou v českém prostředí příliš časté. Posledním výraznějším počinem byly již před téměř deseti lety polemiky okolo provokativních studií a článků antropologů Marka Jakoubka a Tomáše Hirta (*Romské osady v kulturologické perspektivě, Kulturologické etudy, Romové – Konec (ne)jednoho mýtu* ad.). Současný záměr nakladatele přinést etnopolitickou studii výhradně zaměřenou na toto téma by se tak mohl zdát jako mimořádně šťastný. Jako důležitý počín se u recenzované publikace dá hodnotit i to, že se tuto starou diskusi pokouší reflektovat a že přináší také teoretické rámce, které se dosud v České republice v souvislosti s tématem romství a romské politiky příliš nepoužívaly. Jde zde zejména o časté odkazy ke konceptům kulturního, politického a sociálního kapitálu u Pierra Bourdieua a jeho chápání vzniku identity jako diskursivní koláže i některé poukazy ke konceptům státu a způsobům jeho prožívání (A. Sharma) a státu a jeho proměně v governmentalitu (M. Foucault).

Poukázání na provázání státu s formováním historie, identit i kultury národů a etnik je pro zvolené téma nepochybně zásadní, stejně jako analýza toho, jakým způsobem dominantní diskursy modelují či ovlivňují podoby a způsoby, kterými se menšiny ve společnosti projevují. Autorka

v této snaze ale zřejmě nedošla dost daleko. Například pokus o „deetnizaci“ Romů označením jejich společenství v osadách na Slovensku i českých ghettech za „kulturu chudoby“ kritizuje z psychologicko-etických pozic s tím, že Hirt s Jakoubkem tímto označením vzali možnost sebeidentifikace těm, kteří se již jako Romové a držitelé romské kultury cítí. Nevšímá si ale nijak rozsáhlé kritiky prastarého původně Lewisova konceptu, který je odsuzován nejen proto, že neladil se skutečnými daty z terénu, ale především proto, že pomáhá přenášet vinu za neblahou situaci, v níž se některé menšiny či skupiny nacházejí, ze strukturálních nerovností, vykořisťování a diskriminace na údajné nedostatky v jejich vlastní kultuře či hodnotách. Otázkám strukturálních nerovností, vykořisťování či diskriminace Romů v Česku se však autorka v podstatě nevěnuje. Jedním z důvodů může být i to, že se ve skutečnosti nejedná o práci, která by zcela reflektovala poslední vývoj diskuse a publikace v této oblasti, ale jde o mírně upravenou verzi disertační práce, kterou autorka úspěšně obhájila již v roce 2008 v Brně.

Autorka je na řadě míst schopna efektivně polemizovat s esencialistickými či rasistickými koncepty národa či etnika a upozornit i na přežívající zbytky chápání (romské) kultury jako kultury spojené s krví či geny, jako kultury „dohánějící“ majoritní kulturu či chápající dávnou minulost Romů jako zlatý věk, které se i nadále vyskytují nejen v českém veřejném, ale bohužel i akademickém diskurzu. I když však autorka tyto přístupy v úvodních částech publikace (*Jak se tvoří Rom/ství*/) podrobuje kritice, v řadě dalších pasáží – zvláště zaměřených na předlistopadovou historii Romů, vlivům publikací,

kteří byly v kritizovaném pojetí napsány, spíše podléhá. K dalšímu vážnému pochybení dochází v častých snahách o paušalizaci či homogenizaci Romů a opomíjení jejich rozrůzněnosti v kulturní, historické, sociální, politické i dalších perspektivách.

V knize se Kašparová pokouší v různých částech zohlednit historii Romů v nejméně posledních osmdesáti letech, a to především v českých zemích a na Slovensku. K tomu však prakticky nepracuje z žádným archivním materiálem a kromě spíše zastaralé české sekundární literatury cituje jako věrohodný pramen popisu situace v romských osadách na Slovensku i vzpomínkově povídkovou knihu E. Lackové *Narodila jsem se pod šťastnou hvězdou*. Ne, že by se v historickém bádání podobný pramen nedal využít, ale zasluhoval by, podobně jako mnohé další, které autorka neproblematicky využívá, historickou kritiku. Taková kritika by však vyžadovala nejen podrobnější studium archivů (včetně případně pořízených pramenů orální historie) a obeznámenost s novějšími pracemi (např. Huub van Baar: *The European Roma, Amsterdam 2011*), ale především schopnost zaujmout vědecký odstup a na analyzované prameny aplikovat zvolený jednotný teoretický rámec. Ke zmíněným pramenům by mohl patřit i vlastní terénní výzkum autorky, jehož výsledek je obsažen v druhé části knihy. Výzkum sestával z rozhovorů s devíti osobami, které označila za romské politiky. Podle poznámek k metodologii rozhovorů se jednalo spíše o výběr nahodilý a čtenář má v knize k dispozici čtyři typologie osobností, které autorka na základě rozhovorů vytvořila. Právě v nich se kromě prostého přejímání odvyprávěné rodinné historie nejčastěji setkáme s paušalizací, obvyklými

„romskými“ stereotypy, a jejich výsledkem je něco, co by se spíše než za typologizaci romských politiků dalo označit za psychologizaci rozhovorů s osobnostmi, které deklarují, nebo by z pohledu majority úspěšně mohly deklarovat, romský původ. Získaná data z rozhovorů pak navíc autorka nejen v první části publikace kriticky příliš nevyužívá, ale není možné je ani nijak ověřit či dále využít (kniha neobsahuje informace o jejich archivaci).

Jak je z uvedených kritických poznámek zřejmé, na akademický příspěvek, kterým by se česká debata o Romech vypořádala nejen s romantizujícími a esencialistickými koncepty, ale i s přežitým konceptem „kultury chudob“, si tedy zřejmě budeme ještě muset chvíli počkat.

Filip Pospíšil

Lenka J. Budilová:
Dědická praxe, sňatková strategie a pojmenování u bulharských Čechů v letech 1900–1950

Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2011, 242 s.

Brněnské nakladatelství CDK vydalo ve své etnologické ediční řadě již několik publikací věnovaných problematice Vojvodova, české „krajanské“ obce v Bulharsku. Kniha Lenky Jakoubkové Budilové má v této řadě specifickou pozici pro svůj jasně vyprofilovaný předmět zájmu a zřetelné ohnisko analýzy, kterým je – v nejširším smyslu slova – demografické chování vojvodovských Čechů a Slováků. Autorka se zde na základě terénních antropologických

metod, zejména rozhovorů jak s obyvateli Vojvodova, tak s reemigranty z Vojvodova žijícími dnes na jižní Moravě, zabývá otázkami dědické praxe, hospodářské činnosti, režimu sňatků, životního cyklu, struktury domu a pojmenovávání v tomto společenství v letech 1900 až 1950. Její práce využívá metod sociální a kulturní antropologie, které částečně propojuje s postupy historické demografie či historické antropologie rodiny. Kniha je velmi zdačně fundována teoreticky a zároveň je dobře metodicky a badatelsky založena; přináší však také zajímavá zjištění, která vybízejí k dalším otázkám.

Publikace poskytuje poměrně rozsáhlý materiál například k úvahám o tom, nakolik platí, či neplatí obecné teze o jihovýchodním typu utváření rodiny. Tendence k vytváření nukleárních rodin, existence služby u dívek či dcery dostávající při dělení půdy spojeném se sňatkem poloviční výměru půdy oproti synům, jsou například prvky narušující klasický obraz jihovýchodního utváření rodiny. Byť je velmi diskutabilní, jak autorka sama ukazuje, mluvit o nějakém jednotném a homogenně rozšířeném jihovýchodním modelu utváření rodiny, navíc v době, na niž autorka svá bádání orientuje, je nutno počítat s tím, že takový model, existoval-li vůbec v tradiční společnosti jihovýchodní Evropy, byl již dávno narušen modernizačními procesy, uvedená otázka by jistě zasloužila podrobnějšího rozpracování. Kupříkladu poloviční podíl pro dcery oproti synům je na jedné straně výrazně odlišný od raněnovověké srbské či chorvatské praxe (dcery nemají dědičných nároků a nepřinášejí ani sňatkem do rodiny ženicha půdu – alespoň dle literatury), na straně druhé velmi připomíná západočeský systém preference mužských